

Kamila ADAMCZYK

Uniwersytetu Przyrodniczego
Instytut Architektury Krajobrazu
Wrocław, Polska
e-mail: kamila.adamczyk.up@gmail.com

WIEŚ, JAKO MIEJSCE ŻYCIA, PRACY I REHABILITACJI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH NA PRZYKŁADZIE FUNDACJI W ATTLE, NIEMCY

słowa kluczowe: obszary wiejskie, krajobraz, niepełnosprawni, rehabilitacja

Streszczenie Tereny wiejskiej są miejscem życia i pracy znacznej części naszego społeczeństwa. Obserwowane obecnie zjawiska: zmniejszania znaczenia małych i średnich gospodarstw pod względem produkcji rolnej, lokalizacja na terenach wiejskich osiedli mieszkaniowych i inne procesy stawiają przed specjalistami zajmującymi się przemianami w krajobrazie pytania o przyszłość. Zaobserwowano również związek z tymi obszarami obiektów o funkcjach specjalnych. Dla prawidłowego funkcjonowania tej grupy użytkowników bliskość przyrody ma szczególne znaczenie i pozytywny wpływ na wielu płaszczyznach.

Poniższy artykuł przedstawia i opisuje placówki dla osób niepełnosprawnych np. Attel, Niemcy, który swoją działalnością objął całą wioskę. Praca ta stawia pytania dotyczące przyszłości obszarów wiejskich i możliwości drzemiących w zasobach terenowych ośrodków dla poszerzenia ich programów. Również może być inspiracją dla mieszkańców wsi poszukujących nowego wymiaru dla ich miejscowości.

TERENY WIEJSKIE

Tereny wiejskie mają szczególne znaczenie dla wielu aspektów życia człowieka, od funkcji produkcji rolnej, poprzez rekreacyjno – wypoczynkową, do kulturowej, czego dowodami są unikalne zwyczaje i obrzędy regionalne. Niegdyś jak i współcześnie na tych terenach realizowana jest głęboka potrzeba życia i pracy w ścisłym kontakcie ze środowiskiem naturalnym, w rytmie zmieniających się pór roku, z dala od szybkiego tempa i miejskiego zgiełku. Próba realizacji tej wizji ma wiele przejawów,

począwszy od rozbudowujących się podmiejskich osiedli mieszkaniowych, poprzez lokalizację obiektów o szczególnym znaczeniu społecznym, takich jak ośrodki zajmujące się osobami niepełnosprawnymi.

Nowa funkcja, która coraz częściej staje się udziałem terenów wiejskich, w kontekście ich dobroczynnego wpływu na zdrowie człowieka, pomaga nie tylko pensjonariuszom, ale też jest motorem rozwoju dla miejscowości. Począwszy od prowadzenia opieki nad osobami potrzebującymi, którzy do tej pory głównie w miastach otrzymywali wsparcie. Ośrodki stają się zakładem pracy dla wielu mieszkańców oraz miejscem integracji, spotkań i wydarzeń kulturalnych.

Często na siedziby dla wielu placówek wybierane są obiekty zabytkowe, atrakcyjne pod względem architektury i bogatej przeszłości. Mogą to być pałace, klasztory, szkoły, które bez zmiany funkcji na społecznie pożyteczną, mogłyby popaść w ruinę.

W najbliższym otoczeniu Wrocławia można znaleźć kilka takich placówek. W Małkowicach, gmina Kąty Wrocławskie, jest ośrodek opiekuńczy Caritasu mieszczący się w byłym klasztorze zakonu Elżbietanek, zbudowany w 1917 roku. Obiekt ten jest interesujący pod względem architektonicznym jak i funkcji, które w swojej historii pełnił: domu opieki, szpitala, domu dziecka i warsztatu terapii zajęciowej. Kolejnym przykładem jest neogotycki pałac w Mrozowie, gmina Miękinia, sukcesywnie restaurowany przez zgromadzenie sióstr Boromeuszek, które prowadzą tam zakład opiekuńczo - leczniczy. Również takie obiekty jak były szkoły, czy budynki gospodarcze znajdują nowe wykorzystanie. W Mikoszowie, gmina Strzelin, działa stowarzyszenie św. Celestyna, które w większości wykorzystuje przystosowaną do nowych celów starą zabudowę i prowadzi między innymi Centrum Rehabilitacji i Neurologii, szkołę, przedszkole czy Zakład Aktywności Zawodowej.

Dla osób niepełnosprawnych atmosfera miejsca odrywa szczególną rolę, wpływa na efektywność procesów rehabilitacyjnych, tych odbywających się w zamkniętych pomieszczeniach jak i na wolnym powietrzu. Często najbliższe otoczenie daje możliwość poszerzenia działalności o poszczególne pracownie czy warsztaty terapeutyczne związaną z terenem nieurbanizowanym. Znanych jest wiele form terapii czynnej i biernej wykorzystującej ogród, wszystkie one bazują na wrodzonej potrzebie kontaktu z przyrodą (Davis, 1994).

Mogą to być między innymi: hortiterapia – terapia poprzez pracę w ogrodzie) silwoterapia – terapia poprzez spacer po lesie, terenoterapia – terapia poprzez aktywności na wolnym powietrzu oraz zajęcia związane z zooterapią, zwłaszcza hipoterapia czyli terapia z końmi (Catlin, 1998; Davis, 1998; Latkowska, 2008; Poniakowska, Marciniak, 1988; Shapiro, Kaplan, 1984; Szulc, 1993; Wyżkiewicz-Nawracała, 2002).

ATTLE, OŚRODEK NA WSI

Attle to fundacja zajmująca się osobami niepełnosprawnymi intelektualnie, która wydaje się szczególnie ciekawa, zwłaszcza w kontekście wykorzystania terenów rolniczych. Ośrodek ten znajduje się w południowo wschodnich Niemczech, oddalony około 70 km od Monachium. W tym miejscu łączą się tradycja, ciekawe rozwiązania architektoniczne, funkcjonalne i organizacyjne. Na skarpie rzeki Inn z widokiem na dolinę i góry, w budynkach poklasztornych znajduje się ośrodek stałego pobytu przeznaczony dla około 400 podopiecznych w różnym wieku. Służy kompleksową pomocą zarówno edukacyjną, jak i rehabilitacyjną. Tradycja tego miejsca sięga początku XX wieku, kiedy w działającym klasztorze gromadzili się potrzebujący. Zwłaszcza podczas drugiej wojny światowej otrzymywali tam schronienie niepełnosprawni. Te praktyki dały początek obecnej funkcji. Nie ma już zakonników, a zabudowa została zaadaptowana na mieszkania i miejsce pracy dla około 400 podopiecznych oraz pracowników (ryc. 1).

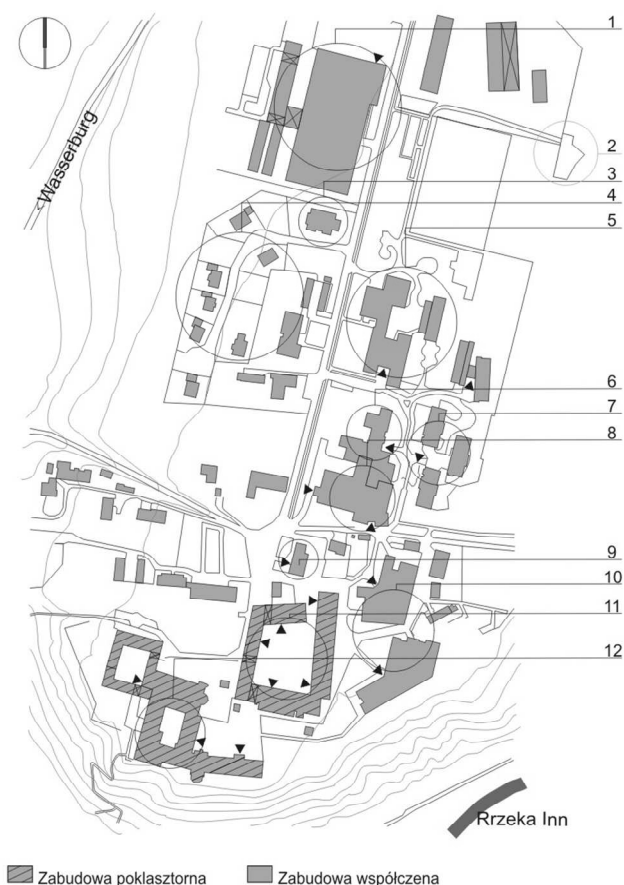
DZIAŁALNOŚĆ MIESZKANIOWA

Specyfika Attle jest widoczna przede wszystkim w szerokim i kompleksowym programie, od zapewnienia podopiecznym i pracownikom mieszkań, poprzez edukację na różnych szczeblach oraz pracę. W zależności od rodzaju niepełnosprawności i stopnia samodzielności podopieczni mogą mieszkać sami lub w grupach kilkuosobowych. Jeden z budynków poklasztornych został właśnie na taką funkcję zaadaptowany. Na uwagę zasługują rozwiązania architektoniczne pozwalające w jak najpełniejszy sposób korzystać podopiecznym z budynku i otoczenia. Zwłaszcza częściowo zadaszony dziedziniec, przeznaczony na komunikację i część wspólną, integracyjną dla wszystkich mieszkańców.

DZIAŁALNOŚĆ EDUKACYJNA

Obiekty edukacyjne również zasługują na uwagę. Zaprojektowane zostały w jednolitej stylistyce i w myśl podobnej zasady organizacji przestrzeni. Dużą powierzchnię przeznaczono na wspólne hole, zapewniono również możliwość prowadzenia zajęć na zewnątrz.

Szczególnie ciekawy wydają się budynek warsztatów - rozwojowe wspieranie talentu. Duże przeszklenia elewacji zapewniają naturalne doświetlenie. Każda z sal znajdująca się na parterze ma wyjście na zewnątrz, gdzie na wydzielonej przestrzeni mogą być prowadzone zajęcia. Takie rozwiązania sprawiają, że otoczenie staje się częścią budynku, a podopieczni również podczas trwania zajęć mają szansę przebywać na świeżym powietrzu (ryc. 2).

Ryc. 1. Mapa całego założenia Attle: 1- sklep, szklarnie, 2- staw kąpielowy, 3- dom dla autystów, 4 – mieszkania dla personelu, 5- szkoła, plac zabaw, internat dla dzieci w wieku przedszkolnym, 6- grupy im. ojca Ryperta Mayera, 7- grupy im. ojca Dona Bosco, 8 – kuchnia, stołówka, budynek wielofunkcyjny, 9- administracja, 10 - warsztaty, pracownie, 11 – pralnia, stary młyn, ciepłownia, warsztat samochodowy, 12 – budynki poklasztorne, mieszkania dla personelu.

Źródło: opracowanie własne.

Fig. 1. Map of Attel Schtiftung, 1 – shop, greenhouse, 2 – swim-pool, 3 – house for autistic, 4 – living houses for personnel, 5 – school, playground, dormitory, 6 – Ryperta Mayera’s group area, 7 – Dona Bosco’s group area, 8 – kitchen, canteen, multifunction building, 9 – administration, 10 – workshops, 11 – laundry, former mill, thermal power station, garage, 12 – former monastery, living houses for personnel.

Source: author’s study.

DZIAŁALNOŚĆ USŁUGOWA

Ośrodek w Attel pełni także działalność usługową, gdzie łączy się rehabilitacja przez prace z możliwością wykorzystania jej rezultatów. Prowadzony jest zakład samochodowy, w którym pracują podopieczni, również znajduje się tam gospodarstwo ekologiczne. Hodowane są krowy, kury, owce i konie. Podopieczni poprzez pracę w gospodarstwie i bezpośredni kontakt ze zwierzętami, mają szansę doświadczyć poprawy zdrowia psychicznego oraz fizycznego. Kontakt ze zwierzęciem wpływa motywująco i jest przyjemny, w odróżnieniu od niektórych zabiegów fizjoterapeutycznych, które przynoszą podobne efekty (Gralak, 2008).

Ryc. 2. 1- Widok na rampę i dziedziniec przy budynku kuchni i jadalni, 2- Wejście do pracowni i warsztatów, 3- Budynek warsztatów wraz z terenem użytkowym poszczególnych pracowni (fot. K. Adamczyk).

Fig. 2. 1- Ramp and courtyard in front of kitchen and canteen, 2- Entrance to workshop building, 3- Workshop building and terrain belong to workshop groups (all photos by K. Adamczyk).

Fot. 1. Widok na podwórze i zabudowania gospodarcze (fot. K. Adamczyk).

Photo 1. Farm courtyard (photo by K. Adamczyk).

Ryc. 3. Wnętrze sklepu: 1 - szklarnia z kwiatami doniczkowymi, 2, 3 – stoiska z produktami i kwiatami (fot. K. Adamczyk).

Fig. 3. Interior of the shop: 1 – greenhouse with pot plant, 2,3 – plant and products stall (all photos by K. Adamczyk).

Ośrodek również posiada szklarnie, gdzie uprawiane są kwiaty oraz prowadzi się gospodarstwo warzywne i ogrodnicze. Hortiterapia, czyli terapia poprzez pracę w ogrodzie, w sposób szczególny wykorzystuje teren, na jakim znajduje się ośrodek. Tutaj duży nacisk jest kładziony na kontakt z żywymi roślinami, od pracy w ogrodzie, poprzez prace w szklarni, pielęgnację roślin doniczkowych, aż do wykonywania bukietów i dekoracji roślinnych włącznie. Można zauważyć pozytywny wpływ tych pracowni na podopiecznych na wielu płaszczyznach: podnoszą kwalifikacje zawodowe, mają działanie terapeutyczne w sferze fizycznej, psychicznej i społecznej, zachęcają do komunikacji, uczą współpracy, socjalizują.

Efekty pracy ośrodka można podziwiać i nabywać w sklepie prowadzonym na terenie Attel. Miejsce to cieszy się ogromną popularnością zwłaszcza w okresie bożonarodzeniowym, gdzie oprócz przetworów z owoców, warzyw, olei, można kupić wspaniałe ozdoby choinkowe, kartki z życzeniami, wyroby rękodzielnicze z pracowni ceramicznych, plastycznych, stolarskich (ryc. 3).

DZIAŁALNOŚĆ REHABILITACYJNA NA OTWARTYM TERENIE

Każdy z budynków otoczony jest zielenią, w którą w zależności od potrzeb danego obiektu wkomponowane są elementy małej architektury takie jak place zabaw, boiska. Wśród nich znajdują się dwa ciekawe rozwiązania zasługujące na szczególną uwagę, gdyż wiążą rekreację z rehabilitacją. Są to niewielki staw kąpielowy i ścieżka rehabilitacyjna.

Staw jest interesującym ze względu na rozwiązania techniczne jak i udogodnienia umożliwiające korzystanie z niego osobom niepełnosprawnym. Tafla wody podzielona jest na dwie części - kąpielową oraz filtracyjną. Ta druga jest ogrodzona i nie ma do niej dostępu od strony części kąpielowej. Decydują o tym względy bezpieczeństwa, gdyż w tej części głębokość zbiornika przekracza dwa metry. Część kąpielowa ma inny charakter. Otoczona jest drewnianymi pomostami, prowadzą do niej szerokie schody z barierkami. Również zejście do wody umożliwia stopnie, o większej wysokości i szerokości, które mogą pełnić funkcję siedzisk.

Całość tego niewielkiego zbiornika wpisuje się w otoczenie. Jest to widoczne zwłaszcza w części filtracyjnej, która jest otoczona roślinami i kamieniami. Stanowi przedłużenie tafli wody w kierunku doliny i gór, co przy sprzyjającej pogodzie poprawia obiór otoczenia przez podopiecznych i pracowników.

Ścieżka rehabilitacyjna to również bardzo ciekawy element wykorzystania terenu. Różne materiały od żwiru, piasku poprzez kamienie, korę, do drewnianych okrągłaków zostały ułożone na przemian w pasie o szerokości około 50 cm i długości 20 m. Korzystanie ze ścieżki wpływa na poprawę zmysłu równowagi, koordynację ruchową i pomaga pokonywać bariery architektoniczne.

Tuż przy ścieżce znajdują się urządzenia wykorzystujące wodę. Są to zbiornik służący do rehabilitacji wodnej oraz trzy niewielkie kamienne naczynia. Pojemniki te umożliwiają zanurzenie rąk w wodzie, która ma różną temperaturę i strumienie wody pod różnym ciśnieniem.

Rozwiązania takie jak ścieżki rehabilitacyjne, basen kąpielowy, pracownie horticzerapii i inne przedstawione powyżej pomagają w pozytywnym odbiorze otoczenia, zwłaszcza, że umożliwiają przeniesienie ćwiczeń rehabilitacyjnych z zamkniętych sal w piękny krajobrazowo teren wiejski.

PODSUMOWANIE. PRZYSZŁOŚĆ

Obecnie tereny wiejskie dotknięte są wieloma problemami, od społecznych do planistycznych. Przykład opisany w artykule pokazuje, że nowa funkcja realizowana przez ośrodki opiekuńcze - rehabilitacyjne lokowane na teren nieurbanizowanych, pomaga w utrzymaniu charakteru wiejskiego. Służą zarówno mieszkańcom wsi jak i podopiecznym, wykorzystuje potencjał i dobroczynny wpływ bliskości z przyrodą. Zaplecze terenowe umożliwia rozwój różnych form rehabilitacji, które nie były by

możliwie w miastach. Również lokalizacja ośrodków w zabudowie istniejącej przyczynia się do jej zachowania, gdyż bez nakładów finansowych i pracy ulegałaby zniszczeniu. Zatem można zauważyć, że funkcja terenów wiejskich jako miejsca życia, pracy i rehabilitacji dla osób chorych i niepełnosprawnych staje się przyszłością i nowym wymiarem dla wielu miejscowości.

Podziękowania dla pracowni Mann+Partner Freie Architekter z Monachium, która umożliwiła autorce przegląd swoich realizacji w Attle i odwiedzenie ośrodka.

LITERATURA

- Catlin P., 1998: Developmental disabilities and horticultural therapy practice In: Simpson SP, Strauss MC, eds. *Horticulture as Therapy*. Binghamton, NY: Haworth Press: 131-156.
- Davis S., 1994: Ninth annual congressional initiatives award ceremonies. April 19, Senate Russell Office Building, Washington, DC.
- Davis S., 1998: Development of the profession of horticultural therapy. In: Simpson SP, Strauss MC, eds. *Horticulture as Therapy*. Binghamton, NY: Haworth Press, 3-18.
- Gralak K. 2008: Farming for health jako innowacyjny kierunek wzmacniania konkurencyjności gospodarstw rolniczych, *Rocznik Naukowy SERiA, Zesz. 3*.
- Latkowska M.J. 2008: Hortiterapia – rehabilitacja i terapia przez pracę w ogrodzie. *Zesz. Prob. Post. Nauk Rol.* 525: 229-235.
- Ponikowska I., Marciniak K., 1988: *Ciechocinek, Terenoterapia uzdrowiskowa*, PWN, Poznań.
- Shapiro B.A., Kaplan M.J., 1984: Mental illness and horticultural therapy practice. In: Simpson SP, Strauss MC, eds. *Horticulture as Therapy*. Binghamton, NY: Haworth Press; 157-197.
- Szulc Wit, 1993: *Sztuka i terapia. Centrum Metodyczne Doskonale dla Nauczycieli Średniego Szkolnictwa Medycznego*, Warszawa
- Taft S., 2004: Therapeutic horticulture for people living with cancer: the healing gardens program at cancer lifeline in Seattle. *J of Therapeutic Horticulture*.15:16-23.
- Wyżkiewicz-Nawracała A., 2002: *Jeździectwo w rozwoju motorycznym i psychospołecznym osób niepełnosprawnych*, AWF, Gdańsk.

SUMMARY

RURAL AREAS AS A PLACE FOR LIVING, WORK AND REHABILITATION FOR THE DISABLED, USING EXAMPLE OF SCHTIFTUNG ATTLE, GERMANY

Rural areas are space of living and working for majority of our society. Nowadays we observe problems connect with this regions, which are: decrease of significance of small and medium sized farms in agricultural production, localisation in the rural area homes estates and another similar processes which questioning experts on the field of landscape transformation about theirs future. We have also notice a link between rural area and connected with them buildings which provide special services – social welfare i. e.: community homes, education and rehabilitation facilities, which responsibility is to take care of disable or elderly people. For the proper functioning of this particular group of users, closeness of the nature is essential and has positive impact on them on many different levels.

This article presents facilities for disable people. The main part of this paragraph describes the centre in Attel, Germany, which running engage all of the villagers. This occupation asks a question about future of rural area and possibilities hiding in regional centres to extend theirs programs. It can be also an inspiration for another residents searching for a brand new dimension for theirs village.